

Národní poklad

Když se řekne Češi, každému proběhne hlavou několik asociací. První na světě v konzumaci piva, vepřo knedlo zela a výskytu rakoviny tlustého střeva. Vášeň pro fotbal, hokej a politiku, ovšem nejlépe v hospodě u püllitru. Švejkování, pesimismus, ale i pověstné zlaté české ručičky. Charakteristických rysů našeho národa si každý zcela jistě vybaví více než dost, určitě by však mezi nimi nefigurovaly vlastnosti jako všímavost ke svému okolí, angažovanost ve věcech veřejných či ochota nezištné pomoci.

Nevšímavost, lhostejnost či, nebojme se i ostřejších výrazů, zanedbanost. Tisíc a jedno pojmenování neřesti, neodmyslitelně náležející esenci české povahy, již spoluvytváří a modeluje již po mnoho desetiletí, ba dokonce i staletí. Neřesti někdy až patologického rázu, mnohdy s potenci fatálních důsledků.

Změříme-li si kritickým pohledem naši společnost, častokrát nestačíme žasnout nad výsledky svého pozorování. Téměř bravurní schopnost přehlížet vše, co se bezprostředně nedotýká vlastní osoby, by si snad i zasloužila jakési ocenění za dokonalost a komplexnost, s nimiž je občany České republiky zvládána. Nemusíme se ani zaměřovat na postoje ke vzniklým či vznikajícím globálním konfliktům či problémům třetího světa, abychom tuto typicky českou bravuru spatřili v její plné parádě. Hranice ochranných bublin (a tedy i záběr dění v našem okolí) se totiž stále zmenšují, nepřímo úměrně vzhledem k míře nevšímavosti.

Kdybychom chtěli nalézt kořeny našeho národního „pokladu“, bylo by nutné ponořit se do poměrně dávné historie. Vznik této české životní filozofie lze datovat k době pobělohorské, kdy na obyvatelstvo dopadala přísná opatření Habsburků, nejvíce však na tehdejší národní elitu, jež byla posléze více či méně nedobrovolně odejita. Formát české společnosti se tudíž svým složením stal plebejským. Svou roli také mohla sehrát vídeňská centralizace, během níž se z Prahy coby významné evropské metropole své doby stalo provinciální městečko. Pocit křivdy a výlučnosti se stal podkladem pro pozdější charakter národa. Společnosti se postupně zmocňovala apatie s vědomím, že nemá smysl se snažit, stejně je to zbytečné, a ono to určitě nějak dopadne i bez nás.

S identickým přístupem se setkáváme i při zkoumání dějin nedávných. Dvacáté století se pro české země odehrálo ve znamení postupného ovládnutí dvěma totalitními režimy, zločinnými ideologiemi navenek odlišnými, svou podstatou však totožnými. Nedemokratický systém, jenž perzekvoval každého jedince vystupujícího proti vládnoucí moci, vytvořil půdu pro hrdiny i zrádce, charaktery i zbabělce. Nejpočetnější vrstvou se však stala tzv. šedá zóna. Tato zóna, pro níž je mimochodem její přívlastek více než výstižný, zastřešovala občany různých povolání, vizáží, smýšlení. Jedno jim však bylo společné-snaha do ničeho se nezaplést, nezapojovat, jen se uzavřít do svého mikrosvěta a spokojeně si žít svůj mikroživot. Snad nic nevystihuje atmosféru normalizačních sedmdesátých i osmdesátých let tak přesně jako 1970, známa píseň skupiny Chinaski. „*Naši mi vždycky říkali, jen nehas, co tě nepálí, co můžeš, sleduj zpovzdálí a nikdy nebojuj sám.*“ Éra komunismu již zaplatřpánbu dávno skončila, sledování „zpovzdálí“ však nikoli.

Fenoménem čecháčkovství se zabýval již Václav Havel. Lhostejnost ke druhým lidem charakterizoval jako národní program a ilustroval ji na příkladu svého známého, literárního kritika

Jana Lopatky. Tohoto člověka, jenž trpěl vážnou nemocí, jednou odpoledne zastihl záchvat na frekventovaném pražském náměstí. Ležel tam bez pomoci dvě hodiny...

Jak již bylo zmíněno, nevšímavost k okolí může mít i fatální následky. Jako jeden příklad za všechny poslouží problematika domácího násilí. Přes papírové stěny panelových domů lze s trochou nadsázky slyšet i spadnutí špendlíku na zem ve vedlejší bytě. Představa, že by snad pohltily nářek a volání o pomoc, je tudíž naprosto scestná. Jenže v devíti z deseti případů opět zvítězí čecháckovský naturel. Proč já, ať to udělá někdo jiný, ještě se mi něco stane, a vůbec, dejte mi všichni pokoj, kdo pomůže mně? Nikdo! Hlavně se, proboha, do ničeho nezaplétat, hrabat si hezky na vlastním písečku, zapnout televizi a do uší vrazit špunty.

Výše popsáný vzorec jednání je jakýmsi anti-naplněním posláni Tří moudrých opic, zastupujících myšlenku tendaistické buddhistické legendy. Mizaru, jež si zakrývá oči, nevidí zlo, Kikazaru, zakrývající si uši, zlo neslyší, a Iwazaru si zakrývá ústa, aby o zlu nemohla promluvit. Nevidím zlo, neslyším zlo, nemluví zlo. Výstižná charakteristika lidského počínání, aktuální i po více než patnácti stoletích.

Nevystoupit proti zlu a neodsoudit jej se však z morálního hlediska klasifikuje jako zločin roven jeho samotnému působení. Zdánlivě jednoduchá a srozumitelná mravní norma. Lidem, kteří ji přijali za své (a že jich není zase tak málo, jak by se ve stavech největšího zoufalství nad společností mohlo zdát), ji není třeba vysvětlovat- a ti, jichž se týká, ji stejně nikdy nepochopí a nepřijmou.

Často se diskutuje o hranicích této patologické lhostejnosti vůči okolí, existují-li vůbec nějaké. Ptáme se, co všechno ještě musí přijít, co se musí stát, aby se lidé probrali z apatie, opustili svou sociální komfortní zónu a zapojili se do dění kolem sebe, nabídli pomocnou ruku potřebným. Vize bývají poněkud pesimistické. Společnost se natolik zakonzervovala ve svém pohodlíčku, našla zalíbení v klidu, jež jim poskytne jejich sociální bublina, že tuto bariéru snad již nedokáže prolomit vůbec nic. *Téměř.*

Kdybychom měli čekat, až lidé sami, dobrovolně, z vnitřních a zcela nezištných pohnutek začnou kousek po kousku, cihlu po cihle, skutek po skutku rozebírat své hradby nevšímavosti, jež kolem sebe vybudovali v sobeckém zájmu uchránit své vlastní štěstí a blaho, velice pravděpodobně bychom se nedočkali ani do soudného dne. Ochranné bubliny uzavírající vakuum bezstarostného pohodlí mohou být narušeny jedině zvenčí. Stačí jediný ostrý špendlík v podobě zla, díky němuž se iluze vlastní nedotknutelnosti vmžiku rozprskne v tisíce a tisíce nepatrných částíček, jež už nikdy nemohou být složeny v původní ochranný „bunkr“. Bohužel, nebo bohudík? Záleží na úhlu pohledu.

Realita je zkrátka neúprosná. Dokud člověka s charakterem Mizaru, Kikazaru a Iwazaru nepostihne neštěstí, dokud nebude konfrontován s nezájmem společnosti a nezakusí touž medicínu, jíž donedávna „léčil“ své okolí on sám, nezmění se v jeho přístupu absolutně nic. Nepříjemná, snad lehce pesimistická prognóza, hraničící však téměř se stoprocentní jistotou. Jedině krutý a nečekaný zásah zlem nás může donutit stáhnout dlaně s očí, uší i úst.

Bohužel.